

Maria Szymanowicz¹, Andrzej Gładysz²

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

Z DZIEJÓW ORGANÓW W KOŚCIELE PARAFIALNYM W RYGLICACH (DIECEZJA TARNOWSKA)

Diecezja tarnowska została samowolnie utworzona przez cesarza Józefa II Habsburga 20 września 1783 roku. Kanonicznie potwierdził ją papież Pius VI bullą *In suprema beati Petri cathedra* z 13 marca 1786 roku. Po ostatniej reorganizacji w roku 1992 w jej struktury terytorialne wchodzi 452 parafie. Wiele z nich ma kilkusetletnią tradycję, na którą składa się również religijna kultura muzyczna jako nieodłączny czynnik służby Bożej. Ową kulturę tworzą przede wszystkim wykonawcy muzyki liturgicznej – organiści, kantorzy, chóry parafialne, schole i inne zespoły, ale także instrumenty jako materialna podstawa muzyki. Wśród tych materialnych podstaw najważniejszą rolę pełnią organy – tradycyjny kościelny instrument muzyczny.

Przedmiotem niniejszego artykułu są dzieje organów w kościele św. Katarzyny Panny i Męczenniczki w Ryglicach, rodzinnej parafii dostojnego jubilatą księdza profesora Andrzeja Zająca.

Pierwsza historyczna wzmianka o Ryglicach pochodzi z dokumentu Władysława Łokietka z 1301 roku, jednak można domniemywać, że wieś powstała podczas nasilonej akcji osadniczej na przestrzeni od XI do XIII wieku³. Parafię erygowano w pierwszej połowie XIV stulecia w kościele zbudowanym przez Mikołaja Burzę i Wawrzyńca Kielanowskiego. Na przestrzeni lat zmieniała ona swoją przynależność administracyjną – diecezja (krakowska, przemyska, tarnowska), dekanat (tarnowski,

¹ Dr hab. Maria Szymanowicz, prof. KUL, muzykolog, dyrektor Instytutu Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, kierownik Katedry Instrumentologii. Zainteresowania naukowe: historia i budowa organów, muzyka liturgiczna. Autorka sześciu książek i ok. 40 artykułów naukowych.

² Mgr Andrzej Gładysz, historyk, muzykolog, pracownik Filharmonii im. H. Wieniawskiego w Lublinie, współpracuje z Teatrem Muzycznym w Lublinie oraz Chórem KUL, doktorant w Katedrze Instrumentologii IM KUL. Zainteresowania naukowe: historia organów w Polsce, historia wojskowości. Autor ponad 30 artykułów naukowych i haseł encyklopedycznych.

³ Informacje o miejscowości i parafii podano na podstawie: A. Korona, P. Marcinek, *Zarys dziejów Ryglic i gminy*, Tarnów 2009.

pilzneński, tuchowski). W 1657 roku świątynia została spalona podczas najazdu Kozaków i Tatarów. Po odbudowie ze zgliszcz, z biegiem lat niszczała i wymagała wielu remontów, w związku z czym podjęto decyzję o budowie nowego kościoła. Został on wystawiony w latach 1928–1940, a poprzedni w 1947 roku rozebrano i przeniesiono do pobliskiej Kowalowej.

Kwerenda źródeł w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie oraz Archiwum Parafialnym w Ryglicach pozwoliła na uzyskanie wiadomości o czterech instrumentach funkcjonujących w ryglickich kościołach⁴.

1. ORGANY SPRZED 1647 ROKU (14 GŁOSÓW)

Akta wizytacyjne dekanatu tarnowskiego z 1664 roku przekazują informację, że w Ryglicach znajdował się czternastogłosowy instrument, który wymagał reparaacji⁵. Naprawa została wykonana w ciągu pięciu lat⁶. Być może pochodził jeszcze z pierwszej połowy XVII wieku. Zachował się bowiem kontrakt z 1647 roku dotyczący uposażenia organisty w Ryglicach, dzięki czemu możemy przypuszczać, że już wtedy kościół był wyposażony w organy⁷. Prawdopodobnie uległy zniszczeniu wraz z kościołem podczas najazdu kozackiego w 1657 roku.

2. ORGANY LUB POZYTYW Z 1721 ROKU (12 GŁOSÓW)

W źródłach archiwalnych z lat 1784–1797 wymieniany jest chór muzyczny nad wielkimi drzwiami kościoła, gdzie znajdują się dwunastogłosowe organy wyposażone w piszczałki cynowe. Zaznaczono także, że instrument wymaga większej naprawy, co pozwala wnioskować, że był już dosyć stary⁸. Pewien trop stanowić może kontrakt w sprawie remontu kościoła w Ryglicach zawarty 1 listopada 1720 roku z cieślą Sebastianem Sławskim. Zawiera on m.in. postanowienie zbudowania chóru na

⁴ Kwerendy dokonał Andrzej Gładysz w latach 2010–2011.

⁵ Archiwum Parafialne [dalej: AP] w Ryglicach, Odpisy dokumentów różnych od XVI do XX wieku, *Acta visitationis externae decanatus Tarnoviensis an ADni 1664. Ryglice*, s. 2.

⁶ AP w Ryglicach, Odpisy dokumentów różnych od XVI do XX wieku, *Decretum reformationis exterioris pro Ecclesia Ryglicensi 06.06.1669*.

⁷ Archiwum Diecezjalne w Tarnowie [dalej: ADT], LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1529–1850, *Sprawa dotacji organisty w Ryglicach z 1647 roku*, s. 63.

⁸ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1529–1850, *Copia Inventarium sacrorum vasorum, pretosorium et apparamentorum Ecclesia Parochialis sub Titulo Sancta Catherina V. Et Marthyris in pago Ryglice d. 15 Decembris 1784*, s. 143; por. AP w Ryglicach, *Documenta Ecclesiae Reglicensis 1780–1800, Inventarium sacrorum pretosorium et apparamentorum Ecclesiae Parochialis sub titulo Sanctae Catharina v. et martyris in pago Ryglice z 15.12.1784*, s. 8; zob. także ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1529–1850, *Status Beneficii in Pago Ryglice anno 1784 descriptus, et anno 1797 verificatus*, s. 11.

organy⁹. Zapewne wraz z renowacją świątyni dokonano budowy nowego instrumentu, czego dowodem może być dekret reformacyjny z 9 sierpnia 1721 roku, który podaje informacje o wybudowaniu i ozdobieniu z zewnątrz i od środka nowego pozytywu¹⁰.

Instrument był najwidoczniej sprawny przez bardzo długi czas, gdyż w 1814 roku śpiewano godzinki z organami¹¹. W roku 1877 odnotowane zostały fundacje mszalne na rzecz organisty w Ryglicach¹². W okresie między 1 stycznia 1893 a 31 grudnia 1896 roku dokonano naprawy instrumentu za 75 zł, z funduszu darczyńców¹³.

3. ORGANY FIRMY RUDOLFA HAASE ZE LWOWA Z 1909 ROKU (12 GŁOSÓW)

Coraz częstsze awarie organów w kościele św. Katarzyny Panny i Męczenniczki w Ryglicach spowodowały konieczność zbudowania nowego instrumentu. Zadanie to powierzono Rudolfowi Haase ze Lwowa. W oparciu o dokumenty zachowane w Archiwum Parafialnym możemy stwierdzić, że wstępne warunki współpracy zleceniodawcy i organmistrza ustalono wiosną 1908 roku. Opłatę za budowę rozłożono na raty. Pierwszą, w wysokości 1 600 koron (800 zł), otrzymał Haase już 23 kwietnia 1908 roku¹⁴. Kwota ta stanowiła zaliczkę na poczet rozpoczęcia pracy, a w tym czasie organmistrz nie udzielił jeszcze żadnych szczegółowych informacji dotyczących organów. Dopiero list lwowskiego budowniczego do parafii z 3 grudnia 1908 roku zawiera trzy propozycje dyspozycji instrumentu dla kościoła ryglickiego, spośród których jedna liczyła 11 głosów, a dwie po 12 głosów¹⁵.

Ostatecznie władarze świątyni zdecydowali się na najbogatszą brzmieniowo i jednocześnie najdroższą trzecią wersję, która została zrealizowana. Zgodnie z proponowanym cennikiem budowa 12-głosowego instrumentu kosztowała 4 100 koron (2 050 zł), co daje prawie 171 zł za głos.

⁹ AP w Ryglicach. Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis 1700–1780. Originalia et copiae antique, *Kontrakt z cieślą Sebastianem Splawskim w sprawie remontu kościoła z 01.11.1720*, s. 1.

¹⁰ „Tam extra quam intra construxit et exornavit Positivum instrumentum”. AP w Ryglicach. Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis 1700–1780. Originalia et copiae antique, *Decretum Reformationis pro Ecclesia Parochialis in villa Ryglice z 09.08.1721*, s. 1.

¹¹ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1529–1850, *Tabella Ecclesia Parochialis Rylicensis [1814]*, s. 1.

¹² ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice. Fundacje 1854–1900. *Conspectus fundatarum missarum et aliarum devotionum ac foundationum ecclesiae parochialis in Ryglice confectus A.D. 1877*, k. 4.

¹³ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1851–1900, *Wykaz sprawionych rzeczy do kościoła parafialnego od 01.01.1893–31.12.1896*, s. 1.

¹⁴ AP w Ryglicach, Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis Saec. XX. Originalia et copiae, *Kwit z 23.04.1908*.

¹⁵ Szerzej na temat działalności Rudolfa Haase w diecezji tarnowskiej pisał A. Gładysz, który opublikował również wspomnianą propozycję budowy organów. Zob. A. Gładysz, *Z historii organów w diecezji tarnowskiej... czyli jeszcze o Rudolfe Haase, organmistrzu lwowskim*, w: *Studia organologia*, t. 4, red. M. Szymanowicz, Lublin 2012, s. 255–280.

Klawiatura manualu składała się z 54 klawiszy (C-f³), zaś pedału z 27 klawiszy (C₁-d). Instrument miał trakturę mechaniczną gry oraz pneumatyczną registrów, wiatrownice stożkowe. Miech systemu francuskiego o nieznanym wymiarach wyposażony był w dźwignię nożną do kalikowania. Dyspozycja:

Manual			Pedał	
Principal	8'		Subbass	16'
Bourdon	16' od 2 C		Oktavbass	8'
Flet Amabili	8'	} szafa ekspresyjna	Violoncell	8'
Gamba	8'			
Voise Celeste	8'			
Flet Major	8'			
Oktawa	4'			
Flet trawers	4'			
Mixtura	2 $\frac{2}{3}$ ' 2–3×			

Połączenie: M–P

Registry zbiorowe: forte, mezzoforte, piano

Urządzenie dodatkowe: szafa ekspresyjna

W sprawozdaniu dla tarnowskiego konsystorza biskupiego określono datę budowy na 1908 rok, zaznaczono również styl – „gotycki z rzymskim”¹⁶. Organy zostały jednak ukończone w 1909 roku, czego dowodem jest list organmistrza do kanonika Wyrwy z 19 stycznia 1910 roku, w którym prosi o rekomendację na budowę organów w Piotrkowicach i przeprasza, że nie odwiedził księdza jesienią 1909 roku, kiedy był w Tuchowie¹⁷. Trudno przyjąć datę budowy ze sprawozdania również dlatego, że propozycje przedstawione przez organmistrza w grudniu musiały zostać rozpatrzone, a dopiero później można było rozpocząć prace. Płatności uiszczano, jak wspomniano wyżej, w ratach w okresie od kwietnia 1908 do lipca 1912, o czym świadczą kwity podpisane przez Haasego, przechowywane w Archiwum Parafialnym¹⁸.

Duży wkład w budowę instrumentu miał ówczesny proboszcz ks. Szczepan Gibel, który wyłożył 1033 korony (516,50 zł), ze składek zebrano 2717 koron (1358,50 zł), zaś 350 koron (175 zł) sfinansowała konkurencja¹⁹. Być może

¹⁶ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1901–1920, *Sprawozdanie z organ dla Konsystorza Tarnowskiego z 10.09.1917*. Określenie „gotycki z rzymskim” dotyczyło stylu prospektu i charakteru dekoracji snycerskiej.

¹⁷ AP w Ryglicach, Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis Saec. XX. Originalia et copiae, *List Rudolfa Haase do kanonika ryglickiego z 19.01.1910*. Maciej Babnis, powołując się na *Liber Memorabilium* parafii w Ryglicach, datuje budowę organów w Ryglicach na rok 1910. Por. M. Babnis, *Rudolf Haase – przyczynek do dziejów organmistrzostwa w Galicji*, „Organy i muzyka organowa” 12 (2003), s. 38, 46.

¹⁸ AP w Ryglicach, Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis Saec. XX. Originalia et copiae, *Kwity*: 23.04.1908 – 1600 koron (800 zł), 12.12.1908 – 450 koron (225 zł), 22.03.1909 – 400 koron (200 zł), 03.09.1909 – 400 koron (200 zł), 27.07.1910 – 300 koron (150 zł), 06.12.1910 – 200 koron (100 zł), 29.07.1912 – 350 koron (175 zł).

¹⁹ Konkurencja, czyli patroni parafii i kościoła. Konkurs (łac. *patioritatem*) – staropolski rozdział dóbr oddłużonych pomiędzy wierzycieli, mogli podnosić sami dziedzice, zwykle sukcesor-

uzupełnień lub poprawek dokonywano w 1910 roku, gdyż na ten czas powstanie instrumentu datuje ks. Gibel²⁰.

We wspomnianym sprawozdaniu dla konsystorza z 1917 roku podano szczegóły dotyczące piszczałek: „cynowych nie ma – jest cztery głosy zrobione z mieszaniny – atoli bez tych czterech głosów organ funkcjonował nie będzie, gdyż jest mniejszej konstrukcji – brak pryncypały, oktawy, gamby, cella, a pozostają same drewniane głosy”²¹. Z pewnością braki te wynikały z wojennych rekwizycji, które były powszechne podczas walk na frontach I wojny światowej.

W trakcie II wojny światowej, zapewne przed 1944 rokiem, przeniesiono instrument do nowego kościoła²². Podczas wizytacji kanonicznej w 1953 roku podkreślono potrzebę naprawy²³. Pierwszy poważny remont organów przeprowadził w 1957 roku Stanisław Czachor, organista z tuchowskiego sanktuarium. Zostały one wtedy gruntownie przebudowane i unowocześniono. Organmistrz zwiększył dyspozycję do 18 głosów i dostosował ją do dwóch manualów i pedału, zmienił kontuar na dwu-manualowy, przebudował trakturę gry z mechanicznej na pneumatyczną, zastosował napęd elektryczny miecha, dodał tremolo, a całości dał nową obudowę zewnętrzną – prospekt otwarty, bez dekoracji snycerskiej²⁴. Dyspozycja²⁵:

Manual I		Manual II		Pedal	
Pryncypał Skrzypcowy	8'	Bourdon	8'	Subbas	16'
Pryncypał Flet	8'	Flet major	8'	Pryncypał Bas	8'
Octava	4'	Flet amabilis	8'	Coelo	8'
Travers Flet	4'	Gamba	8'	Puzon	16'
Rohrflet	4'	Coelestis	8'		
Kornet	4'				
Mixtura	2' [2× ?]				
Piccolo	2'				
Obój	8'				

Połączenia: brak informacji

Urządzenie dodatkowe: tremolo

rzy dłużników albo wywoływali ją wierzycciele (Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska*, t. 3: K–P, wyd. 5, Warszawa 1985, s. 78).

²⁰ AP w Ryglicach, *Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis Saec. XX. Originalia et copiae, Zapiski następcy śp. Ks. Jędrzeja Kurzaka na Probostwie w Ryglicach /1892–1913/ Ks. Szczepana Gibla*, s. 3.

²¹ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1901–1920, *Sprawozdanie z organ dla Konsystorza Tarnowskiego z 10.09.1917*.

²² ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1921–1946, *Stan drewnianego Kościoła w Ryglicach dn. 16 maja 1944*.

²³ ADT, OB III, Wizytacje Kanoniczne 1953, 4. dek. Tuchów, *Kwestionariusz wizytacyjny Ryglice 1953*, s. 4.

²⁴ ADT, Ankiety dotyczące organów – 1971, *Ankieta z Parafii w Ryglicach*; AP w Ryglicach, *Documenta Ecclesiae Parochialis Ryglicensis Saec. XX. Originalia et copiae, Kwestionariusz parafii Ryglice z 1968 r.*, s. 3; AP w Ryglicach, Dokumenty ks. proboszcza A. Michalaka, *Sprawozdanie ks. Proboszcza parafii Ryglice, dek. tuchowski przy wizytacji dziekańskiej przeprowadzonej w 1970 r.*, s. 2.

²⁵ Dyspozycję podano na podstawie ankiety dotyczące organów z 1971 roku.

Kolejnej restauracji dokonano w latach 1968–1970²⁶. Pomimo licznych prac i poprawek w *Ankiecie dotyczącej organów* z 1971 roku zaznaczono, że nowy konrtuar nie jest dobry i trzeba go wymienić²⁷. W takim stanie instrument przetrwał do 1984 roku, kiedy to został rozebrany²⁸.

4. ORGANY MIECZYŚŁAWA GWOŹDZIA Z NOWEGO SĄCZA Z 1991 ROKU (25 GŁOSÓW)

W stosunkowo niedługim czasie podjęto starania o budowę nowego instrumentu. Organmistrz z Nowego Sącza Mieczysław Gwóźdź rozpoczął prace przed kwietniem 1991 roku²⁹. Ważnym wydarzeniem odnotowanym 12 sierpnia 1991 roku był przywóz piszczałek i wiatrownic oraz ich wciąganie na chór. Aktywnie pomogli mieszkańcy Ryglic – Nocek, Kupiec, Myszkowski, Szandułowic, Kozak z synem i inni. Zakończenie montażu planowano na odpust parafialny św. Katarzyny – 25 listopada 1991 roku³⁰. Niestety prace się opóźniały. Montaż i strojenie wykonano dopiero na Boże Narodzenie³¹. W związku z przedłużeniem prac termin poświęcenia przeniesiono na 12 stycznia 1992 roku. Uroczystą mszę świętą celebrował ks. biskup Jan Styryna, a na organach koncertował ks. prof. Kazimierz Pasionek z Tarnowa³². Komisja Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oceniła instrument jako bardzo dobry, a budowniczy dał gwarancję na 10 lat³³. Koszt budowy organów wyniósł ok. 600 milionów złotych, z czego znaczną część pokryły regularne składki parafian³⁴.

²⁶ AP w Ryglicach, Dokumenty ks. Proboszcza A. Michalaka, *Sprawozdanie ks. Proboszcza parafii Ryglice, dek. tuchowski przy wizytacji dziekańskiej przeprowadzonej w 1970 r.*, s. 2; ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice 1947–1985, 6. Finansowo – gospodarcze sprawy, *Kwestionariusz Parafii w Ryglicach z 31.01.1971*, s. 3.

²⁷ ADT, Ankiety dotyczące organów – 1971, *Ankieta z Parafii w Ryglicach*.

²⁸ ADT, LR XII, Akta Lokalne: Parafia Ryglice, 1947–1985, 6. Finansowo-gospodarcze sprawy, *Inwentarz Kościoła w Ryglicach z dn. 11.02.1985*; AP w Ryglicach, Dokumenty różne, *Spis inwentarza kościoła parafialnego w Ryglicach z dnia 25.04.1991*, s. 3.

²⁹ AP w Ryglicach, Dokumenty różne, *Spis inwentarza kościoła parafialnego w Ryglicach z dnia 25.04.1991*, s. 3.

³⁰ AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XIX Niedziela Zwykła (11.08.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XX Niedziela Zwykła (18.08.1991)*.

³¹ AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *II Niedziela Adwentu (08.12.1991)*.

³² AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *III Niedziela Adwentu (15.12.1991)*, AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *Niedziela (05.01.1992)*.

³³ AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *II Niedziela Zwykła (19.01.1992)*.

³⁴ AP w Ryglicach, *Zeszyt składek na organy*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XVIII Niedziela Zwykła (04.08.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XIX Niedziela Zwykła (11.08.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XXI Niedziela Zwykła (25.08.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XXIII Niedziela Zwykła (08.09.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *XXX Niedziela Zwykła (27.10.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *Chrystusa Króla (24.11.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *III Niedziela Adwentu (15.12.1991)*; AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, *II Nie-*

Prawdopodobnie pierwszy przegląd generalny instrumentu miał miejsce w październiku 2004 roku, wówczas piszczałki zostały wyczyszczone i nastrojone.

Organy zbudowane przez Mieczysława Gwoździa mają 25 głosów, dwa manualy i pedał. Usytuowane są na chórze muzycznym, naprzeciw głównego ołtarza. Szafa organowa jest podwieszona na wysokości 2,5 m nad poziomem chóru muzycznego. Prospekt jest niearchitektoniczny, otwarty, o płaskim konturze, jednosekcyjny, jednokondygnacyjny, pięcioosiowy.

Wolnostojący kontuar ustawiony jest w lewej części chóru (patrzac na prospekt), na drewnianym cokole o wysokości 0,15 m. Grający zwrócony jest prawym bokiem do ołtarza.

Zakres klawiatur jest następujący: manualy – C–a³ (58 klawiszy), pedał – C₁–f (30 klawiszy). Nad klawiaturą manualu II znajdują się włączniki głosów w formie kłapek przechyłowych, w kolejności od lewej do prawej: manual I, manual II, pedał. Powyżej włączników głosów są szpilki do ustawiania dwóch wolnych kombinacji. Po lewej stronie stołu gry umieszczono woltomierz. Poniżej klawiatur ręcznych usytuowane są włączniki wolnych kombinacji oraz registratorów zbiorowych – P, Mf, F, T.

W organach zastosowano elektropneumatyczną trakturę gry i registry oraz wiatrownice stożkowe. Każda sekcja brzmieniowa jest ustawiona na osobnej wiatrownicy.

Sprężonego powietrza dostarczają dwa miechy pływakowe usytuowane pod wiatrownicami – jeden wspólny do manualu I i pedału, drugi do manualu II (z aparatem tremolo). Dmuchawa elektryczna ustawiona jest przy tylnej ścianie chóru. Dyspozycja:

Manual I		Manual II		Pedał	
Pryncypał	8'	Salicjonal	8'	Violonbas	16'
Bourdon	8'	Flet rurkowy	8'	Subbas	16'
Flet drewniany	8'	Kwintadena	8'	Pommer	16'
Oktawa	4'	Pryncypał	4'	Pryncypał	8'
Gemshorn	4'	Flet prosty	4'	Flet basowy	8'
Nasard	2 $\frac{2}{3}$ '	Flet leśny	2'	Oktawa	4'
Oktawa	2'	Kwinta	1 $\frac{1}{2}$ '	Mixtura	3×
Tercja	1 $\frac{3}{5}$ '	Siflet	1'		
Mixtura	3×	Cymbel	3×		

Połączenia: I–P, II–P, II–I

Urządzenia dodatkowe: Tremolo (do II manualu), woltomierz, WK I, WK II

Registry zbiorowe: P, Mf, F, T

Układy głosów wielorzędowych:

Manual I – Mixtura 1 $\frac{1}{2}$ ' 3×				
1 $\frac{1}{3}$ '	2'	2 $\frac{2}{3}$ '	4'	>
1'	1 $\frac{1}{4}$ '	2	2 $\frac{3}{4}$ '	>
$\frac{2}{3}$ '	1'	1 $\frac{1}{2}$ '	2'	>
1 C	2 C	3 C	4 C	5 A

dziela Zwykła (19.01.1992); AP w Ryglicach, Ogłoszenia duszpasterskie, II Niedziela Wielkiego Postu (15.03.1992).

Manual II – Cymbel $\frac{4}{5}$ ' 3×:

$\frac{4}{5}$ '	1'	$1\frac{1}{5}$ '	$1\frac{3}{5}$ '	2'	$2\frac{2}{5}$ '	$3\frac{1}{5}$ '	>
$\frac{3}{5}$ '	$\frac{4}{5}$ '	1'	$1\frac{1}{3}$ '	$1\frac{3}{5}$ '	2'	$2\frac{2}{3}$ '	>
$\frac{1}{2}$ '	$\frac{2}{3}$ '	$\frac{4}{5}$ '	1'	$1\frac{1}{3}$ '	$1\frac{3}{5}$ '	2'	>
1 C	1 A	2 F	3 Cis	3 A	4 F	5 Cis	5 A

Pedał – Mixtura $2\frac{2}{3}$ ' 3× (nierepetująca):

$2\frac{2}{3}$ '	>
2'	>
$1\frac{1}{3}$ '	>
1 C	3 F

Organy zbudowane przez Mieczysława Gwoździa mają dość duże możliwości brzmieniowe. Reprezentowane są w nich cztery rodziny głosowe: pryncypały, flety (otwarte i kryte), kryte charakterystyczne i smyczkowe. Nie ma głosów językowych, ale dla instrumentu używanego zasadniczo do akompaniamentu w czasie liturgii jest to raczej zaleta. Głosy językowe, aby były sprawne i nadawały się do użytku, wymagają bowiem nieustannej opieki organmistrza.

Pod względem wysokości brzmienia instrument ma szeroki zakres. Najniższy dźwięk, jaki można wydobyć to C subkontra, a najwyższy – to a pięciokreślne, a więc siedem oktaw i seksta. Maksymalny zakres, jaki może usłyszeć ucho ludzkie, to dziesięć oktaw (zakres ten zmniejsza się z wiekiem).

Interesujące jest zestawienie, jakiej wysokości dźwięki można usłyszeć po naciśnięciu pierwszego klawisza C przy włączonych wszystkich głosach i połączeniach. Otóż są to następujące dźwięki:

Klawisz 1 C: $C_1 + C + c + g + c^1 + e^1 + g^1 + c^2 + e^2 + g^2$. Wiele z nich jest zwielokrotnionych. Po naciśnięciu jednego klawisza jednocześnie może zabrzmieć 31 piszczałek. Jest to „masa” dźwięku, która musi być odpowiednio wykorzystywana przez organistę, w zakresie, który w danej chwili jest potrzebny do akompaniamentu lub gry solowej. Organy bowiem nie mają stałej wysokości brzmienia ani jego stałej barwy. Te parametry zależą od muzyka, który gra nie tylko na klawiszach, ale także na registrach.

W siedemsetletniej historii ryglickiej parafii było wielu organistów. O niektórych brak jakichkolwiek informacji. Ich służba w kościele, choć niezachowana w pamięci ludzkiej, trzeba ufać – nie pozostała bez wiecznej nagrody. Organista bowiem serca i umysły wiernych podnosi do Boga i spraw niebieskich, grając na „królewskim instrumencie”.

Kwerenda źródeł archiwalnych i wywiady pozwoliły na ocalenie od zapomnienia imion i nazwisk dziewięciu organistów pełniących służbę w kościele parafialnym w Ryglicach.

Poniżej zamieszczamy ich chronologiczny wykaz i lata pracy³⁵:

- Adam Madurowicz ok. 1679
- Mathias G [...] ok. 1680 – ?

³⁵ W większości przypadków są to daty, pod którymi organista wymieniany jest w źródłach archiwalnych.

- Albert Madurski ok. 1705–1706
- Jan Mierzwiński ok. 1713–1714
- Kazimierz Mierzwiński ok. 1756
- Antoni Żurowski ok. 1765– po 1797
- Józef Oskarbski przed 1922– po 1936
- Kazimierz Zając 1948–1988 (ojciec ks. prof. dra hab. Andrzeja Zająca)
- Stanisław Błażej 1988–

Powyższy tekst przedstawia zarys dziejów ryglickich organów, jaki był możliwy do odtworzenia na podstawie dostępnych źródeł archiwalnych. Organy bowiem w źródłach często traktowane są w sposób marginalny. Andrzej Gładysz prowadzi jednak dalsze badania nad instrumentarium organowym diecezji tarnowskiej i być może odnalezione zostaną kolejne dokumenty, które dostarczą nieznanych dotychczas wiadomości o ryglickich organach i organistach.

SŁOWA KLUCZOWE

organy, organiści, diecezja tarnowska, Ryglice, Rudolf Haase, Mieczysław Gwóźdź

SUMMARY

The history of organs in a parish church in Ryglice (Tarnów diocese)

The parish in Ryglice was created in 14th century. The currently existing church was built in the years 1928–1940. Basing on the archives it has been discovered that there were four instruments used in the churches of Ryglice:

– Organs built before 1647 (14 voices);

– Organs from 1721 (12 voices);

Organs built by Rudolf Haase from Lwów in 1909 (12 voices), in 1957 extended to 18 voices by Stanisław Czachor from Tuchów;

– Organs built by Mieczysław Gwóźdź from Nowy Sącz in 1991 (25 voices). This instrument has been still existing and being used in the parish church in Ryglice as the accompaniment during the devotions.

The first and last names of the 9 organists working in Ryglice have also been identified. Kazimierz Zając (father of the Rev. Prof. Andrzej Zając), who had been on this duty for 40 years, is also among them.

KEYWORDS

organs, organists, diocese of Tarnow, Ryglice, Rudolf Haase, Mieczysław Gwóźdź

